

FAMILY AND RESEARCH IN TÜRKİYE: AN ANALYSIS OF FAMILY STUDIES CONDUCTED BY THE STATE

MEHMET FATİH AYSAN-EBRU ARACI

Prof. Dr. Marmara Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü,
Mail: maysan@marmara.edu.tr

 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8311-8551>

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü,
Mail: araciiebru@gmail.com

 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8527-4825>

ABSTRACT

The family is widely regarded as a central institution through which broader processes of social transformation can be observed. In Türkiye, research on family change has mostly relied on nationwide studies, often initiated or supported by state institutions and conducted using both quantitative and qualitative methods. A limited attention, however, has been paid to examining how these studies were themselves constructed—particularly the choice of variables, the framing of themes, and the orientation of publications. Such analysis is essential for understanding not only how the family has been studied but also how shifting political and bureaucratic priorities have shaped the knowledge produced about family life. This article analyses family-related research and publications produced between 1990 and 2023 to trace how official institutions have approached the family. It explores which issues were prioritized, whether research questions and themes shifted across different periods, and the extent to which such changes informed family policy. The findings indicate that family research has been conducted regularly since the late 1980s, with recent years marked by a stronger emphasis on scientifically grounded studies across diverse themes. National surveys have mainly focused on family relations, marriage, social life, and socio-cultural issues, while publications have given greater attention to general family matters, women, and health. Across the three periods examined (1990-2001, 2002-2010, 2011-2023), although there were no major changes, it is observed that national research and publications were carried out particularly in the 1990s, while after the 2010s the focus shifted more toward nationally conducted quantitative studies. Examining these publications and studies, it can be argued that both the publication titles and the research projects, as well as the questions posed within them, have been restructured over the years to align with the changing social structure and the priorities of public authorities.

Keywords: Family, Policy, Change, Social Research, State, Turkish Family Structure Research

Makaleye Ait Bilgiler

Makale Türü: Araştırma
Geliş Tarihi: 08.09.2025
Kabul Tarihi: 01.11.2025
Yayın Tarihi: 11.11.2025

Makaleye Atıf Bilgisi

AYSAN Mehmet Fatih, ARACI Ebru, (2025). "Türkiye'de Aile ve Araştırma: Devlet Tarafından Yürütülen Aile Çalışmalarına Dair Bir Analiz". *Muhafazakâr Düşünce*. Yıl: 21 Sayı: 69 (12-39).

muhafazakârdüşünce • yıl: 21 - sayı: 69 • Temmuz-Aralık 2025

muhafazakârdüşünce • yıl: 21 - sayı: 69 • Temmuz-Aralık 2025

TÜRKİYE’DE AİLE VE ARAŞTIRMA: DEVLET TARAFINDAN YÜRÜTÜLEN AİLE ÇALIŞMALARINA DAİR BİR ANALİZ

MEHMET FATİH AYSAN - EBRU ARACI

Öz

Aile, toplumun bir yansıması olarak ele alındığında toplumsal değişimlerin doğrudan anlaşılabilceği bir kurum olarak karşımıza çıkar. Toplumsal dönüşümün aile üzerindeki etkilerini ulusal ölçekte yapılan araştırmalar ve yayınlar üzerinden okumak da mümkündür. Türkiye’de ailenin dönüşümü üzerine yapılan çalışmaların birçoğunun kaynağında, ülke genelinde yapılan ve genellikle devlet kurumları tarafından desteklenen nicel ve nitel araştırmalar vardır. Ancak devlet kurumları tarafından üretilen araştırma verileri ve diğer yazılı kaynakların analizi (araştırmada seçilen değişkenler, temalar, yayımlanan kitapların başlıkları vb.) yeterince incelenmemiştir. Hâlbuki aile araştırmaları ve yayınlardaki değişimin sosyolojik analizi Türkiye’de aile yapısının değişimi ile siyasetçiler ve bürokratların önceliklerini anlamak açısından değerli bilgiler sunabilir. Bu çalışma, ulusal çapta yapılmış araştırmalardan ve yayınlardan yola çıkarak resmî kurumların aileye nasıl yaklaştıklarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, devlet kurumlarının aileyle ilgili hangi meseleler üzerine veri topladığı, zaman içerisinde araştırma sorularında ve temalarında bir değişim olup olmadığı, değişimlerin devletin aile politikalarında bir dönüşüme öncülük edip etmediği gibi sorular cevaplanacaktır. Bu çalışma, 1990-2023 yılları arasındaki yapılmış aile araştırmaları ile yayınların analizine dayanır. Çalışmada aile üzerine yapılan çalışmaların 1980’lerin sonundan itibaren düzenli bir şekilde devam ettiği, özellikle son yıllarda farklı konularda bilimsel araştırmalara ağırlık verildiği görülmüştür. Ulusal çalışmalar arasında aile ilişkileri, evlilik, sosyal hayat ve sosyokültürel temalar öne çıkarken kitaplarda ise aileye dair genel konular, kadın ve sağlık temaları öne çıkmaktadır. İncelenen üç dönemde (1990-2001, 2002-2010, 2011-2023) çok büyük değişimler olmamakla birlikte ulusal araştırmaların ve yayınların özellikle 1990’larda yapıldığı, 2010’lardan sonra daha çok ulusal ölçekte yapılan nicel çalışmalara odaklandığı görülmektedir. Bu çalışmalar incelendiğinde gerek yayın başlıklarının gerekse araştırmaların ve bunlarda kullanılan soruların değişen toplumsal yapıya ve kamu otoritesinin önceliklerine göre yıllar içinde yeniden şekillendiği iddia edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Aile, Politika, Değişim, Sosyal Araştırma, Devlet, Türkiye Aile Yapısı Araştırması

Giriş

Aile, toplumsal yapının temel taşı olarak sürekli bir dönüşüm içinde olan ve aynı zamanda bu dönüşümü yansıtan dinamik bir kurumdur. Toplumsal, ekonomik ve kültürel değişimler, ailenin yapısını, işlevlerini ve tanımını yeniden şekillendirirken devletler de bu süreci politika ve araştırmaları aracılığıyla yönlendirmeye ve düzenlemeye çalışmaktadır. Türkiye’de aile kurumu, Cumhuriyet Dönemi’nde özellikle modernleşme politikaları ile birlikte devletin merkezî hedeflerinden biri olmuştur. Bu çerçevede son döneme kadar devlet laik, ulusal ve modern bir aile modeli inşa etmek, nüfus politikaları aracılığıyla askerî ve ekonomik gücü artırmak ve toplumsal cinsiyet rollerini yeniden tanımlamak amacıyla çeşitli müdahalelerde bulunmuştur. Bu müdahaleler, devlet kurumları tarafından üretilen araştırmalarda ve yayınlarda somutlanmış, aileye dair bilgi üretimi aynı zamanda bir iktidar tercihi olarak işlev görmüştür.

Bu çalışma, 1990-2023 yılları arasında Türkiye’de devlet kurumları tarafından yürütülen aile araştırmalarını ve yayınlarını inceleyerek devletin aileye nasıl yaklaştığını, hangi meseleleri önceliklendirdiğini ve zaman içinde bu önceliklerin nasıl bir dönüşüm geçirdiğini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın temel sorusu, devlet destekli araştırmaların odaklandığı temalar, kullandığı yöntemler ve ürettiği bilginin, devletin aile politikalarındaki dönüşüme nasıl ayna tuttuğudur. Bu kapsamda, araştırmalarda seçilen değişkenler, vurgulanan temalar ve yayınların içeriği, Türkiye’deki toplumsal değişim ve siyasi önceliklerle ilişkisi bağlamında eleştirel bir bakışla değerlendirilecektir.

Makale, üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, ailenin sosyolojik tanımına ilişkin teorik çerçevesi ele alınacak; farklı teorik yaklaşımlara atıfla aile kavramına tarihsel ve kültürel olarak nasıl yaklaşıldığı tartışılacaktır. İkinci bölümde, devlet ile aile arasındaki ilişki kısaca incelenecek ve Türkiye’deki aile politikalarının tarihsel değişimi özetlenecektir. Üçüncü ve son bölümde ise Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile selef kurumlar tarafından hazırlanan yayınlar ile ulusal çapta yapılan saha araştırmaları ve büyük ölçekli nicel aile araştırmalarının analizinden elde edilen bulgular tartışılacak, Türkiye’deki aile araştırmalarının tematik ve yöntemsel dönüşümü ortaya konulacaktır. Böylelikle devletin aile üzerindeki söylem ve pratiklerinin araştırma ve yayınlar üzerinden nasıl şekillendiği ve küresel etkenlerle nasıl bir etkileşim içinde olduğu analiz edilecektir.

Günümüz Toplumunda Aileyi Yeniden Tanımlamak

Aile, sosyolojinin en temel ve aynı zamanda en tartışmalı kurumlarından biridir. Tarihsel süreç içinde toplumsal, ekonomik ve kültürel dönüşümlere paralel olarak ailenin yapısı, işlevleri ve tanımı da köklü bir değişim geçirmiştir. Bu değişim, sosyologların konuya ilişkin yaklaşımlarını da şekillendirirken, tek ve evrensel bir aile tanımı yerine, çoklu ve çoğu zaman birbiriyle çatışan tanımların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bununla birlikte ailenin tanımı ve aile çalışmaları sıklıkla ideolojik çatışmaların ve farklı dünya görüşlerinin çatışmasının gölgesinde kalmaktadır (ör. Engels, 1884; Firestone, 1970; Özipek, 2004). Bu tartışmaların ışığında ailenin tanımına farklı kültürel dinamikleri dikkate alan kapsayıcı bir yaklaşımla açıklama getirmek oldukça önemlidir.

Tarihsel olarak, aile tanımı toplumsal yapıların bir yansıması olarak değişim göstermiştir. Antropolojik bulgular uzun yıllar avcı-toplayıcı insanların büyük gruplar hâlinde iç içe yaşadıklarını göstermektedir (Hill vd., 2011). Tarım devrimi ile yerleşik hayata geçen insanların aile yapısı ve aile içi rolleri de değişime uğramıştır. Özellikle son yüzyıla kadar aileler, birçok kültürde sadece değerlerin aktarıldığı ve yakın ilişkilerin yaşandığı birimler değil aynı zamanda üretimin ve tüketimin birlikte gerçekleştiği birimler olarak da işlev görmüştür. Aile üyeleri, tarım veya el zanaatları gibi ekonomik faaliyetlerde birlikte çalışır, genç, yaşlı, hasta ve yoksulların bakımını üstlenir, çocukların eğitimi ve sosyalleşmesini sağlarlardı. Sanayi Devrimi'nden sonra aile yapısı dönüşmüş; geleneksel geniş ailelerden çekirdek ailelere geçiş hızlanmıştır.

Sanayi Devrimi sonrası modern toplumun şekillenmeye başladığı 19. yüzyıldan 20. yüzyılın ortalarına kadar damgasını vuran hâkim teorik yaklaşım, işlevselci ekol olmuştur. Bu yaklaşım, aileyi toplumun istikrarını sağlayan temel bir kurum olarak ele alır. İşlevselci yaklaşımın en önemli temsilcilerinden Murdock (1949) aileyi; duygusal destek veren, cinsel faaliyetleri düzenleyen, gelecek nesillere sosyal kimliği aktaran ve çocukların sosyalleşmesini sağlayan evrensel bir sosyal grup olarak ele almıştır. Parsons (1955) ise sanayi toplumunda ailenin temel işlevlerinin kişiliklerin istikrarlı bir şekilde oluşturulması (birincil sosyalleşme) ve “yetişkin kişiliklerin gerilimden korunması” (duygusal destek) olduğunu öne sürmüştür. Parsons’a (1955) göre, bu işlevlerin etkin bir şekilde yerine getirilebilmesi için ailede net bir cinsiyet rolleri ayrımı gereklidir. İşlevselci yaklaşıma benzer olarak aile, muhafazakâr düşünce açısından da temel bir toplumsal kurumdur. Özellikle din ile birlikte ele alındığında aile toplumsal düzenin tesis edilmesi ve sürekliliğin sağlanmasında merkezî bir rol üstlenmektedir (Akın, 2012: 6).

İşlevselci yaklaşımın ailenin işlevi ve toplumsal dayanışmaya dayalı yorumlarının aksine çatışma teorisi ise aileyi sosyal eşitsizlikleri sürdüren bir araç olarak görür. Bu yaklaşıma göre aile, ataerkil toplumsal yapıyı ve sınıf ayrımını pekiştirir; zengin aileler servetlerini çocuklarına aktararak toplumsal tabakalaşmayı korur. Bunlar içinde öne çıkan ilk çalışmalardan biri de 1884 yılında yayımlanan Engels'in *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* adlı eseridir. Engels (1884), çatışmacı perspektiften ailenin tarihsel gelişimini özel mülkiyetin ortaya çıkışıyla birlikte sınıf çatışmalarının bir ürünü olarak ele alır. Ona göre aile, kapitalist sistem için ev içi ücretsiz emek sağlayan, yeni işçi kuşakları yetiştiren ve erkek işçileri destekleyerek sistemin devamlılığını temin eden bir araçtır. Devletin ise bu mülkiyet ilişkilerini korumak üzere sınıf hâkimiyetini sürdüren bir mekanizma olduğunu iddia eder.

Başka bir çatışmacı yaklaşım ise kadını ve cinsiyete bağlı eşitsizlikleri analizin merkezine alan feminist yaklaşımdır. Feministler, geleneksel aile yapılarının kadınları ev içi rollere hapsettiğini, bunun da erkeklerin avantajlı konumunu yeniden ürettiğini savunurlar. 1960'lar ve sonrasında yükselen feminist hareket, işlevselci aile tanımını köklü bir şekilde sorgulamıştır. Feminist teorisyenler, ailenin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temel kaynağı ve yeniden üretildiği ana kurum olduğunu savunmuşlardır. Örneğin Mitchell (1971), aileyi, kadının baskı altında tutulduğu dört yapıdan (üretim, üreme, cinsellik ve sosyalleşme) biri olarak analiz etmiştir. Firestone (1970), aileyi ataerkil düzenin temel taşı olarak görür ve kadınların üreme kapasitesi üzerinden kontrol edildiğini iddia eder. Feminist yaklaşım, aile tanımına “iktidar”, “eşitsizlik” ve “emek” kavramlarını dâhil ederek sosyolojik analize kritik bir derinlik kazandırır da sınıf, etnisite, yaş, din gibi diğer etkenlerin kesişimlerini dikkate alarak analiz yapılmalıdır. Bununla birlikte aile sadece dayanışmaya indirgenemeyeceği gibi çatışmaya da indirgenemez. Bu da başta feminist yaklaşımlar olmak üzere çatışmacı geleneğe yapılan temel eleştiridir.

Sembolik etkileşimci yaklaşım, aileyi bireylerin günlük etkileşimleri üzerinden tanımlanan bir grup olarak görür. Bu teoriye göre aile, üyelerin kendilerini aile olarak gördüğü ve buna göre davrandığı bir yapıdır; anlamlar iletişim ve semboller yoluyla müzakere edilir. Aile bağları, toplu aile yemekleri, bayram günlerinde bir araya gelmeler ve dinî paylaşımlar gibi etkinliklerle güçlenir. Tarihsel olarak romantik aşk temelli evlilikler 18 ve 19. yüzyılda Avrupa'da yaygınlaşmış olup daha önceki dönemlerde daha çok ekonomik ittifaklar hâkim olmuştur.

Post-modern ve post-yapısalcı düşünürler, tek ve sabit bir gerçeklik olduğu fikrine şüpheyle yaklaşmışlardır. Bu perspektif, aile kavramının da sosyal olarak inşa edilmiş, değişken ve çok anlamlı bir kavram olduğunu vurgular. Bu yaklaşıma göre, aile olarak adlandırdığımız şey, belirli bir tarihsel ve kültürel bağlamda üretilmiş bir söylemdir. Örneğin Stacey (1996, 1998), boşanmış, yeniden evlenmiş veya farklı arkadaş ağlarına dayalı yeni aile formlarının ortaya çıktığını ve bu çeşitliliğin, geleneksel tanımları geçersiz kıldığını savunur. Bu yaklaşım ise çeşitliliği kabul ederek daha kapsayıcı bir aile tanımı sunmaya çalışırken ailenin ekonomik ve yasal yapılar tarafından nasıl düzenlendiğini ve şekillendirildiğini göz ardı eder. Aşırı göreceli aile tanımları, aileyi tanımlamanın sosyolojik olarak imkânsız hâle gelmesine ve analitik gücünün kaybolmasına neden olabilir.

Tarihsel ve kültürel bağlamlara göre şekillenen aile kavramı, araştırmacılar için sürekli bir tanımlama sorunu oluşturmaktadır. Mevcut tanımlar incelendiğinde ailenin Kınalızâde'nin (1564) anne, baba, çocuklar ve hizmetçileri kapsayan dar ve hiyerarşik tanımından Beaujot'nun (1999) kazanç ve bakıma odaklanan geniş tanımlamalarına kadar farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Türkiye'de ise Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonu (DPT, 1989) aileyi daha işlevselci bir bakış ile şu şekilde tanımlamıştır: Kan bağı, evlilik ve diğer yasal yollardan aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı hanede yaşayan, fertlerin cinsel, psikolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı temel bir toplumsal birimdir.

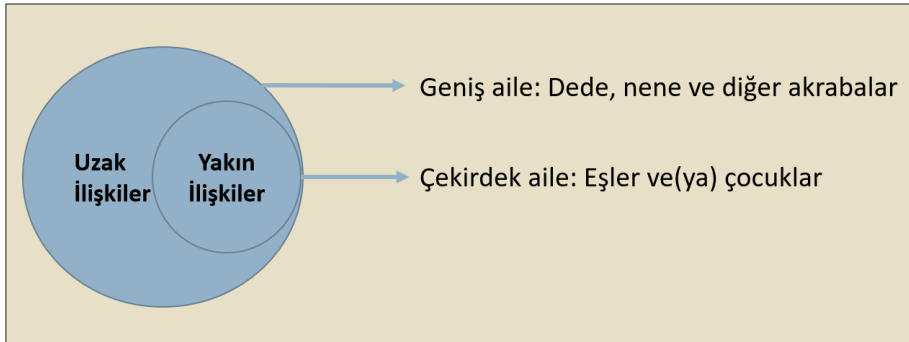
Bu tanımlar, aileyi anlama çabamızda önemli katkılar sunsa da bir dizi temel sorunu da beraberinde getirmektedir. İlk sorun, aile ile hane halkı kavramlarının sıklıkla eş anlamlı olarak kullanılmasıdır. TÜİK'in hane halkı tanımı, aynı konutu paylaşan ve temel ihtiyaçlarını birlikte karşılayan kişilerden oluşan bir *yapısal* birimi ifade eder (AÇSHB, 2019: 6). Oysa aile, akrabalık, duygusal bağ, karşılıklı sorumluluk, toplumsal veya hukuki tanınma ile tanımlanan daha karmaşık sosyolojik ve *ilişkisel bir* birimdir. Bu iki kavramı birbirine karıştırmak, aynı evde yaşamayan ancak güçlü aile bağları olan bireyleri analizin dışında bırakırken aynı evi paylaşan yabancıları veya aralarında güçlü bağ olmayan bireyleri aile üyesi olarak sınıflandırabilir. İkinci sorun ise analizlerde sıklıkla başvurulan çekirdek, geniş ve dağılmış aile şeklindeki üçlü tasnifin geçmişte ve günümüzde aileyi anlamakta yetersiz kalmasıdır. Bu modern ve katı sınıflandırma, tek ebeveynli aileleri, çocuksuz çiftleri, geniş akrabalık ağlarına dayalı toplulukları veya daha modern farklı aile tiplerini yeterince kapsayamaz. Ailenin dinamik ve dönüşen doğasını anlamak, bu statik ayrımları aşan daha

esnek ve kapsayıcı bir bakış açısını gerektirir. Aile tanımlarında öne çıkan bir diğer sorun ise tanımların ya çok dar (yalnızca kan bağı veya evliliğe odaklanan) ya da çok geniş (yakın ilişkilere sahip olmayan her türlü sosyal grubu içerecek şekilde) olma eğilimidir.

Aile sosyolojisinin ortaya çıkmasından önce ortaya atılan düşünceler mevcut aile yapılarını açıklamak yerine, daha çok olması gereken durum hakkında fikir vermektedirler. Hâlbuki aile sosyolojisi normatif bir disiplin değildir, amacı gerçeği olduğu şekliyle kavramak ve incelemektir (Canatan & Yıldırım, 2013: 23).

Bu kavramsal sorunlar ışığında, aile tanımının dört temel unsuru dikkate alması önerilebilir: i) Tarihsel süreçteki dönüşümleri kabul eden dinamik bir perspektif kullanmak, ii) farklı kültürlerdeki çeşitliliği içerebilen bir esneklik getirmek, iii) toplumsal kabulün önemini dikkate almak ve iv) hukuki düzenlemelerle olan ilişkiyi ihmal etmemek. Bu çerçevede, aileyi birbiri için ekonomik ve duygusal sorumluluk hisseden, toplumsal ve hukuki kabul gören, en az iki kişinin oluşturduğu grup olarak tanımlamak mümkündür. Bu tanım, yapıdan ziyade ilişkiye ve sorumluluğa vurgu yaparak geleneksel olan ve olmayan tüm aile formlarını kapsayacak esnekliği sunar. Aynı zamanda, ailenin toplum ve devletle olan kurumsal bağı (hukuki tanınma gibi) da dikkate alarak onu sadece özel bir olgu olmaktan çıkarır ve sosyolojik analizin merkezine yerleştirir.

Aile, sosyolojik açıdan yalnızca bir yapısal birim değil, aynı zamanda bir ilişkiler ağıdır (Akın, 2019). Bu ilişkiler, yakınlık ve uzaklık derecelerine göre şekillenir ve ailenin sınırlarını, işlevlerini ve dinamiklerini belirler. Aşağıdaki şemada, geleneksel olarak çekirdek aile ve geniş aile ayrımı görselleştirilirken bu ayrımın ötesinde aile bireyleri arasındaki ilişki mesafenin sosyolojik analizde dikkate alınması gerektiği görülmektedir.

Şekil 1: İlişki merkezli bir aile yaklaşımı

Şekil 1’de “yakın ilişki” olarak işaretlenen alan, geleneksel çekirdek aileyi (eşler ve çocuklar) temsil eder. Sosyolojide bu ilişkiler, birincil grup kavramıyla açıklanır (Cooley, 1909). Birincil gruplar, yüz yüze, samimi, duygusal bağlara dayalı ve sürekli ilişkilerden oluşur. Buradaki yakınlık, yalnızca aynı evi paylaşmakla değil; bakım, beslenme, duygusal destek gibi gündelik hayatın pratiklerini ortaklaşa yürütmekle ve derin bir karşılıklı sorumluluk hissiyle şekillenir.

“Uzak ilişki” olarak gösterilen ve geniş aileyi (dede, nine, amca, hala, teyze ve diğerleri) temsil eden halka ise daha geniş bir akrabalık ağını işaret eder. Bu ilişkiler daha az sıklıkta ve gündelik olabilir; ancak yine de sosyolojik olarak özellikle güçlü aile ve akrabalık ilişkileri olan toplumlarda kritik öneme sahiptir. Bu ikincil grup dinamikleri, bayram, düğün, cenaze gibi özel günlerde veya maddi destek, bakım, kriz gibi önemli durumlarda devreye girer. Bu ağ, bireye kimlik, tarihsel süreklilik ve toplumsal konum sağlar.

Bu yakın ve uzak ilişkilerin dinamik ve akışkan bir yapısı vardır. Aile içindeki ilişki mesafe sabit ve katı değildir. Bir hastalık veya ekonomik kriz döneminde, “uzak” olarak görülen bir aile ilişkisi hızla “yakın” bir ilişki halkasına dâhil olabilir. Veya yakın olarak görülen bir ilişki bir süre uzak ilişki olarak yaşanabilir. İşte tam da bu nedenle, aileyi yalnızca aynı haneyi paylaşan ve genellikle eşler ve(ya) çocuklardan oluşan çekirdek aile ile farklı nesillerin bir arada yaşadığı geniş aile şeklinde ayrıştırmak, ailenin dinamik yapısını anlamayı zorlaştırır. Modern toplumlarda bu bağların zayıfladığı iddia edilse de (Giddens, 1992), özellikle Türkiye gibi toplumlarda geniş aile bağları hâlâ güçlü bir sosyal güvence ağı ve dayanışma kaynağı olmayı sürdürmektedir (Aysan, 2018; Aysan & Aysan, 2021).

Bu ilişki merkezli (yakın/uzak, çekirdek/geniş) yaklaşımın, ailenin karmaşıklığını yakalamakta yetersiz kaldığı düşünülebilir. İlişki mesafesi sadece coğrafi mesafe olarak düşünülmemelidir. Günümüzde, fiziksel olarak uzakta yaşayan bir babaanne, duygusal ve destekleyici ilişki anlamında yakın olabilir. Veya dijital gelişmelerin getirdiği iletişim imkânları sanal da olsa bu ilişkileri yakınlaştırabilir. Bununla birlikte kan bağı dışında da arkadaşlık veya güçlü topluluk bağları gibi yakın ilişkiler olabilir. Ancak bu ilişkiler ne kadar yakın olursa olsun ekonomik ve duygusal sorumluluk hissedilmediği ve toplumsal ve hukuki kabul görmediği takdirde aile tanımlaması içine giremez.

Bu analiz ışığında, aileyi yalnızca bir yapı (çekirdek/geniş) olarak değil, bir ilişkiler ağı olarak tanımlamak daha doğru olacaktır. Bu ağın merkezinde, karşılıklı duygusal ve ekonomik sorumluluk hissedilen yakın ilişkiler bulunur.

Bu ilişkiler, geleneksel olarak çekirdek aile üyeleriyle kurulabildiği gibi, kan bağı olmayan bireylerle veya geniş aileden belirli kişilerle de kurulabilir. Daha dış halkada ise daha seyrek etkileşime rağmen toplumsal kimlik ve destek sağlayan uzak ilişkiler (geniş akrabalık ağı) yer alır.

Dolayısıyla sosyolojik anlamda aile; bireylerin, toplumsal ve hukuki olarak bir dereceye kadar tanındığı, birbirleri için duygusal ve ekonomik sorumluluk hissettikleri, yakın ve uzak ilişkilerden oluşan dinamik bir ağıdır. Bu tanım, yapısal katılıkları aşarak ailenin akışkan, dinamik ve ilişkisel doğasını kavramamıza olanak tanır.

Aile ve Devlet

Engels'in (1884) vurguladığı gibi, aile kurumu ekonomik sistemler, mülkiyet ilişkileri ve siyasi iktidar yapılarıyla derinden iç içedir. Devletler, varlıklarını, güçlerini ve ideolojilerini sürdürürebilmek için aile kurumunu bir araç ve hedef olarak görmüş, onun yapısını, işlevlerini ve üreme davranışlarını doğrudan veya dolaylı yollarla kontrol etmeye, düzenlemeye ve şekillendirmeye çalışmıştır.

Antik çağlardan başlayarak tarih boyunca birçok toplumda aile, toprak mülkiyeti ve neslin devamı üzerinden tarımsal üretim istikrarının temelini oluşturmuş, ülkeler vergi ve asker toplama amacıyla aile yapılarını düzenlemiştir. Sanayi Devrimi sonrası dönemde, kapitalist ekonomik yapıda aile üretimin devamını sağlayacak işgücünün temelini oluşturmuştur. Örneğin 19. yüzyıl İngiltere'sinde doğurganlık politikaları, sanayi büyümesi için ucuz işgücü yaratmayı amaçlamıştır (Tilly & Tilly, 1998). Sosyolojik açıdan, bu kontrol mekanizmaları ailenin devletin hedeflerini gerçekleştirmedeki rolünü vurgular: Aile, kültürel aktarım yoluyla toplumsal normları nesillere taşır, ekonomik kalkınma için emek gücünü üretir ve askerî hedefler için nüfus sağlar.

Modern dönemde ulus devlet ile birlikte devletin aile üzerindeki etkisi ve onu yönetmek için araştırmalar yoluyla bilimsel veri toplanması daha da artmıştır. Foucault'nun (1978) kavramsallaştırdığı üzere, bu müdahale biçimi, modern iktidarın "biyopolitika"sının, yani nüfusun yaşam süreçlerini yönetme sanatının temel bir tezahürüdür. Nazi Almanya'sı veya Sovyetler Birliği gibi 20. yüzyılın totaliter rejimlerinde aile, ideolojik propaganda aracı olarak kullanılmış; doğurganlık teşvikleri, ulusal güç için sağlıklı işçi ve asker yetiştirmeyi hedeflemiştir. Ailenin bu rolü, kültürel aktarımda belirgindir; aile, devletin ideolojisini içselleştirerek toplumsal uyumu sağlar.

Modern refah devleti, aileye yönelik bu düzenleyici yaklaşımı kurumsallaştıran ana mekanizmadır. Sosyal politikalar, görünürde aileyi korumak ve desteklemek için tasarlanmış olsa da çoğu zaman onu belirli bir forma sokmayı amaçlar. Evlilik teşvikleri, çocuk yardımları, doğum izinleri, aile planlaması hizmetleri hatta konut politikaları ailenin yapısını ve üreme davranışlarını dolaylı olarak yönlendiren araçlardır (Aysan, 2022). Örneğin İsveç'in sosyal politikaları aileden bağımsız daha eşitlikçi ve bireyci bir toplumsal yapıyı teşvik ederken kıta Avrupası ve Güney Avrupa ülkelerindeki sosyal politikalar daha geleneksel ve aile merkezli yapıyı öne çıkarır ve onun güçlendirilmesine odaklanır. Bu durum, devletin belirli bir aile tanımı yaparak bu tanımın dışında kalan aileleri dezavantajlı duruma düşürdüğü eleştirisine yol açar (Fraser, 1989).

Sosyoloji literatüründe aileyi destekleyen politikaların, aileyi bir “sosyal yatırım” aracı olarak konumlandığı sıklıkla vurgulanmaktadır (Esping-Andersen, 2002; Hemerijck vd., 2023). Devlet, aile üzerinden insan sermayesi geliştirerek ekonomik büyüme ve kültürel sürekliliği sağlar. Ancak feminist eleştiriler, bu düzenlemelerin ataerkil yapıyı sürdürdüğünü savunur; sosyal politikalar kadınları annelik rollerine hapsederek cinsiyet eşitsizliklerini pekiştirir (Orloff, 1996).

Türkiye’de modernleşme projesi, ailenin dönüştürülmesini merkezine almıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi, Türk Medeni Kanunu’nun (1926) kabulüyle aile hukukunun laikleştirilmesi ve kadınların yasal statüsünün iyileştirilmesiyle karakterize edilir. Buradaki temel hedefin, çekirdek, modern, laik ve ulusal değerlere bağlı bir aile modeli oluşturarak yeni ulus devletin vatandaşlarını yetiştirmek olduğu ifade edilebilir. Bu dönemde aile, devletin kültürel aktarım aracı olarak konumlandırılmış; nüfus politikaları doğurganlığı teşvik ederek askerî ve ekonomik gücü artırmayı hedeflemiştir (Aysan, 2022).

Anavatan Partisi iktidarında ailenin bütünlüğünün korunması, güçlendirilmesi ve sosyal refahın artırılması amacıyla çalışmalar yürütmek üzere 1989 yılında Başbakanlığa bağlı olarak Aile Araştırma Kurumu kurulmuştur. Böylelikle aile üzerine hazırlanan yayınların sayısı giderek artmıştır. Özellikle 2000’li yıllarda AK Parti iktidarıyla birlikte, aile çalışmaları farklı bir evreye geçmiştir. Aile Araştırma Kurumu, 2004 yılında Başbakanlığa bağlı Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğüne dönüştürülmüş, odak alanı da genişlemiştir.

Yine bu dönemde aile politikaları, daha muhafazakâr, dinî değerleri öne çıkaran, aile birliğini korumaya odaklanan bir karaktere bürünmüştür. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının 2011 yılında kurulması farklı alanlarda oluş-

turulan aile politikalarının kurumsal ve sistematik hâle gelmesini sağlamıştır. 2015 yılında Kalkınma Bakanlığı tarafından “Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programı Eylem Planı” ilan edilmiş, yaklaşık on yıl sonra *Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028)* hazırlanmıştır. Hemen ardından 2025, “Aile Yılı” ilan edilmiş, bazı düzenlemelerle hükûmetin aile odağı daha pekişmiştir. Bazı araştırmacılar hükûmetin aile politikalarında muhafazakâr vurgu ile kadınları geleneksel rollerine hapsederek kamusal alandaki kazanımlarını tehdit ettiğini ve bu vurgunun devletin aile içi özel alana aşırı müdahalesi anlamına geldiğini savunmaktadır (Kandiyoti, 2016; Buğra, 2012) Bununla birlikte 2002 sonrasında AK Parti hükûmetlerinin uygulamalarının yekpare bir aile ve kadın politikasından ziyade değişken, çok boyutlu ve karmaşık bir yapısı olduğunu gösteriyor. Bu çerçevede 1980’lerin sonundan itibaren devlet tarafından yapılan sosyal araştırmaların ve üretilen yayınların incelenmesi, devletin aileye yönelik tutumunu ve bu tutumda bir değişim olup olmadığını görmek açısından oldukça önemlidir.

Türkiye’de Aile Odaklı Devlet Çalışmalarının İncelenmesi

Aile, toplumsal değişimin izlerini farklı şekillerde incelemeye imkân sağlayan bir kurumdur (Akın vd., 2025). Çalışmanın bu kısmında Türkiye’de aileye dair dönüşümler aile odaklı araştırmalar üzerinden incelenmektedir. Bu sebeple aileye dair yapılan çalışmalar incelendiğinde devlet tarafından yapılan büyük ölçekli çalışmaların daha fazla veri sunduğu görülmüş ve çalışmanın ana hatları bu araştırmalar üzerinden oluşturulmuştur. Türkiye’de aileye dair çalışmalar, 1980’lerin sonuna kadar Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) gibi devletin belli kurumlarına bağlı olarak gerçekleştirilmiştir. Yukarıda da ifade edildiği üzere Başbakanlık bünyesinde Aile Araştırma Kurumunun kurulması aile çalışmalarında yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Alana dair katkı sağlayan başka bir kurum da Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsüdür (HÜNEE). 1968 yılında ilk defa Türkiye’de Aile Yapısı Araştırması ismiyle başlayan demografik araştırmalar 1993 yılından itibaren nüfus ve sağlık çalışmaları adıyla 2018’e kadar düzenli olarak her beş yılda bir ülke genelini kapsayacak şekilde yapılmıştır (HÜNEE, 2025). Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) olarak da bilinen çalışmalar, doğurganlık ve nüfus odaklı olmaları ve üniversitenin kısmen özerk kurumsal yapısı nedeniyle bu çalışma kapsamında değerlendirilmemiştir. Bunun yerine doğrudan kamu otoritesinin aileye olan yaklaşımını anlayabilmek için devlet tarafından yapılan çalışmalar üzerinden analizler yapılmıştır.

Bu çerçevede 1988, 2006, 2011, 2016 ve 2021 yıllarında gerçekleştirilen çalışmaların soruları üzerinden kodlamalar yapılmıştır. Sorular üzerinden ailenin yıllar içerisindeki dönüşümü ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. En son çalışma olan 2021 yılı araştırmasının soruları baz alınarak diğer yıllarda da olan ortak soruların tablosu çıkarılmıştır. Her soru ve cevap listelenmiş, aynı kategorilerin olup olmadığı tespit edilmiştir. Sorular üzerinden temalar belirlenmiş ve sonrasında daha iyi analiz yapabilmek için belirlenen temalar aile içi ilişkiler, aile ve sosyal ilişkiler, bakım, boşanma, çalışma durumu, demografik bilgiler, eğitim, ekonomik durum, evlilik, konut özellikleri, memnuniyet, sağlık, sosyal güvence, sosyal hayat ve sosyokültürel tutumlar başlıkları altında toplanmıştır. Konu başlıklarından hangi yıllarda kaç kez bahsedildiği ve araştırmadaki katkısı irdelenmiştir.

Çalışmada aynı zamanda TÜİK ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından hazırlanan açık kaynaklar da incelenmiştir. Bakanlığın e-kütüphane sitesinde yer alan 307 yayın, mükerrer olanların çıkarılmasıyla 282 çalışmaya indirilerek gruplandırılmıştır. Ayrıca, çalışmada kullanılmak üzere Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün gerçekleştirdiği saha araştırmaları Bakanlık sayfası üzerinden incelenmiştir. Böylelikle i) e-kütüphane yayınları, ii) saha araştırmaları, iii) ulusal ölçekli nicel aile araştırmaları olmak üzere Bakanlıkla ilişkili üç temel veri seti üzerinden analiz yapılmıştır. Her bir çalışmanın yöntemi, kapsamı, bölgesi, örnekleme detaylandırılmıştır. Temalar üzerinden yıllara göre odaklanılan çalışma konuları belirlenmiştir. Bununla birlikte analiz 1990'lar (1988-2001), 2000'ler (2002-2010), 2010'lar (2011-2023) olmak üzere üç dönemi kapsamaktadır. Dönemsel ayrımın bu yıllara göre yapılmasının nedeni hem kabaca 10 yıllık ayrımlar yapabilmek hem de aile üzerine son dönemde iki önemli kırılmayı dikkate almaktır. 2002 Kasım'ında aile merkezli muhafazakâr AK Parti'nin iktidara gelmesi ve aile odaklı ilk bakanlığın 2011 yılında kurulması bu 10 yıllık ayrımlar ile de örtüşmektedir.

E-Kütüphanedeki Yayınlar

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı açık erişim olarak e-kütüphane üzerinden 307 çalışmayı paylaşmıştır. Tekrar edenlerin çıkarılmasıyla geriye 282 çalışma kalmıştır. Çalışmaların hepsi yıllara ve türlerine göre ayrılmış, her konu başlığından yola çıkarak temalar oluşturulmuştur. Çalışmaların türleri açık oturum, analiz, araştırma, belge, bildiri, bildiri özetleri, çalışma, belge, el kitabı, eylem planı, karar, katalog, kılavuz, kitap, kitapçık, kongre, kurultay, özet bilgi, mevzuat, panel, proje, rapor, saha çalışması, sempo-

yum, stratejik plan, şûra şeklinde belirlenmiştir. Çalışmaların analizinin kolay görselleştirilebilmesi için birbirine yakın başlıklar birleştirilmiş, böylelikle açık oturum, bildiri, kitap, saha çalışması ve stratejik plan olmak üzere beş başlık altında sınıflandırılmıştır.

Açık erişim kaynaklardan derlenen bu yayın listesi dışında kurumlar tarafından hizmete özel hazırlanmış çalışmalar da muhakkak vardır. Bunun dışında e-kütüphaneye eklenmemiş raporlar veya tanıtım kitapçıkları gibi farklı yayınlar da olabilir. Bunlar, Bakanlığının internet sitesi kontrol edilerek yakalanmaya çalışılmıştır. Ancak tüm çalışmalar kurumun internet sitesinde olmayabileceğinden bazı yayınlara erişilememiş olabilir. Bu nedenle bir tutarlılık yakalamak amacıyla e-kütüphanedeki açık erişim bilgiler dikkate alınarak bu yayın listesi oluşturulmuştur.

Tablo 1: E-Kütüphane yayınlarının türlerine göre dağılımı

	Açık oturum	Bildiri	Kitap	Saha Çalışması	Stratejik Plan
1990-2001	15	4	68	27	8
2002-2010	5	-	17	17	22
2011-2023	8	1	70	10	10

Not: Açık oturum başlığı altında açık oturum, kongre, kurultay, panel, sempozyum, şûra; bildiri başlığı altında bildiri, bildiri özetleri; kitap başlığı altında el kitabı, kitap, kitapçık, özet bilgi; saha çalışması başlığı altında proje, araştırma, saha çalışması ve stratejik plan başlığı altında analiz, belge, çalışma, belge, eylem planı, karar, katalog, kılavuz, mevzuat, rapor, stratejik plan yer almaktadır.

Tablo 1’de 1990-2001 yılları arasında en fazla üretimin kitap kategorisinde olduğu görülmektedir. Bilgi üretiminin daha çok yazılı kaynak temelinde oluşturulduğu ifade edilebilir. Bu kitaplar incelendiğinde daha çok önceden oluşturulmuş çalışmaların derlemesi veya farklı konularda aileye dair betimsel yayınlar olduğu görülmektedir. Bilgi üretimi politika odaklı bir merkezde oluşturulmak yerine, alanın sınırlarının çizildiği bir noktaya odaklanmıştır. Saha

çalışmaları da dönemin öne çıkan türlerindendir. Aile Araştırma Kurumu, HÜNEE gibi oluşumlar tarafından gerçekleştirilen çalışmalar alana önemli katkılarda bulunmuşlardır. Stratejik plan kapsamında detaylı çalışmalara yer verilmediği, açık oturumlar, sempozyumlar açısından çalışma çıktılarının yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Bu dönemde toplam 122 yayın üretilmiştir.

2002-2010 tarihlerinde bildiri, stratejik plan hariç tüm yayın türlerinde sert bir düşüş olduğu görülmektedir. Toplamda bu dönemde sadece 61 yayın üretilmiştir. Bu yıllarda stratejik planın daha öne çıkmış olmasından hareketle devlet politikalarının değiştiği ve belgeler ile kurumsal düşüncenin aile alanında bilgi ve içerik üretmeye daha çok yöneldiği söylenebilir. Bu dönem muhafazakâr AK Parti'nin iktidara geldiği süreçtir. Aileye dönük politikaların belirlenmesi ve kurumsallaşma dönemi olarak adlandırılabilir.

2011-2023 yılları arasında kitap üzerinden bilgi üretiminin yeniden yükseldiği, saha çalışmalarının ve stratejik planların orta seviyelerde seyrettiği görülmektedir. İlk dönemki kadar olmasa da bu dönemde başta kitap olmak üzere yoğun bir yayın faaliyeti yapılmış, toplamda 99 eser basılmıştır. Dönemsel olarak yaşanan toplumsal değişimler de eğilimleri etkilemiştir. İlk yıllarda aile çalışmalarına zemin hazırlanması için kitabi bilgilere ve genel literatür taramasına ağırlık verilmiş olabilir. Özellikle önceki yıllarda aile üzerine farklı konularda yayımlanmış akademik çalışmaların derlemesi olan Aile Yazıları serisi buna örnek verilebilir (Dikeçligil & Çiğdem, 1991). 2010'ların başında ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulmasıyla aile araştırmaları bir ivme yakalamış, birçok akademik araştırmanın yapılmasına ve bunların yayın hâline getirilmesine imkân sağlanmıştır.

Açık erişim e-kütüphanedeki yayınların temalara göre dağılımı Tablo 2'de gösterilmiştir. Genel olarak ifade edilen temada, daha çok betimlemeleri içeren çalışmalar dâhil edilmiştir.

Tablo 2: E-Kütüphane yayınlarının temalara göre dağılımı

	1990-2001	2002-2010	2011-2023
Aile	28	6	13
Boşanma/Evlilik	1	2	3
Çocuk/Genç	14	5	13
Ebeveynlik	3	-	-
Eğitim	8	-	9

Ekonomi	2	1	6
Genel	19	11	23
Göç	3	-	-
Hukuk	4	5	8
Kadın	26	19	2
Medya	3	2	5
Sağlık	11	8	13
Yaşlı	-	2	4
Toplam	122	61	99

1990'lı yıllarda aile, kadın ve genel temaların öne çıkması ailenin merkeze alındığını, aynı zamanda kadına dair konuların da ilgi görmeye başladığını göstermektedir. Çocuk/genç ve sağlık temaları da öne çıkmaktadır. Çocukların toplum içinde görünür olması, eğitim hayatına dâhil olmaları, bu dönemde çocuk sayısının da yüksek olması gibi sebeplerden dolayı bu tema ön plandadır. Sağlık teması altında incelenen konulara bakıldığında da aile bağlamında, hastalıkların aileye ve ilişkilere etkisi, engelli çocuklar, eğitim modülleri gibi içeriklerin olduğu görülmektedir. Bu, demografik yapının ve temel hizmet ihtiyaçlarının belirlenebilmesinin bir çabası olarak da yorumlanabilir. 19 yayın ile 2002-2010 yılları arasında kadın teması, öne çıkmaktadır. Toplumsal hayatta kadının görünürlüğünün artması, iş hayatında yer alması ve ailede önemli bir rolü üstlenmesinden dolayı araştırma konularında artış olmuştur.

2011-2023 yıllarında aile, çocuk/genç ve sağlık konuları ön plandadır. Kurumsal hedeflerin ve politika ihtiyaçlarının netleşmesiyle üzerinde çalışılan konular da belirginleşmiştir. Aile ve çocuk konularının birbirlerinin dengeleyen şekilde ele alındığı ifade edilebilir. Ulusal çapta yapılan araştırmalar farklı konu başlıklarını da içinde barındırmasından dolayı özel konulara dair çalışmalar biraz daha daralmış olabilir. Kadın konusuna dair çalışmalar bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Sağlık politikaları ve eğitimdeki dönüşümler de toplumsal değişimler bağlamından aile konusu üzerinden araştırmalara entegre edilmiş olabilir. 1990'lı yıllarda aile ve kadın merkezinde çeşitli araştırmalar karşımıza çıkarken 2000'li yıllarda konu çeşitliliği azaltılıp stratejik planlar doğrultusunda ilerlendiği ve 2010'lu yıllarda da aile, çocuk ve sağlık üzerinde çalışma profillerinin oluşturulduğu görülmektedir.

Bakanlık Araştırmalarına Genel Bakış

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde farklı konularda bilimsel çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmalarda toplumsal dönüşüm, aile yapısındaki değişiklikler, çocuklar, evlenme, boşanma, göç, sağlık ve ekonomi gibi birçok konuya dair bilgiler toplanmaktadır. Aile yapılarındaki değişim, gündelik yaşam pratikleri ve kuşaklar arası ilişkilerin incelenmesi, geçmişin daha anlamlı bir şekilde yorumlanmasına (Dere & Ecer, 2025) ve geleceğe dair öngörülerde bulunulmasına yardımcı olacaktır. Bununla beraber sadece açık erişim olan çalışmalar değil, kurum bünyesinde değerlendirilmek üzere özel çalışmalar da yapılmaktadır. Bakanlık sayfası incelendiğinde araştırmalar, eğitimler, hizmete özel (kurum içi) çalışmalar olmak üzere 75 çalışmanın bilgilerine ulaşılmıştır (ASHB, 2025). Bununla birlikte çevrim içi olmayan ve kamuoyu ile paylaşılmayan özel çalışmalar da olabilir. Ancak varsa bunlara erişim olmadığından sadece kamuoyuna açık kaynaklardan paylaşılan araştırmalar incelenebilmiş, 1988-2021 yılları arasında yapılan tüm çalışmalar 1988-2001, 2002-2010 ve 2011-2021 şeklinde üç döneme ayrılmıştır.

Tablo 3'te de görüldüğü gibi bu tarihler arasında yapılan çalışmalar içinden sadece saha araştırmaları seçildiğinde 50 araştırmanın gerçekleştirildiği görülmektedir. Araştırmaların yöntem, kapsam ve temaya göre dağılımı, tablolarda gösterilmiştir. Yöntem ve kapsam dağılımı incelendiğinde nicel yöntemin öncelikle tercih edildiği görülmektedir. Bununla birlikte 2002-2010 yılları arasında hem nicel hem de nitel yöntemleri içeren karma yöntem de sıklıkla kullanılmıştır.

Tablo 3: Saha araştırmalarının yöntem ve kapsamı

	Yöntem				Kapsam		
	Nitel Yöntem	Nicel Yöntem	Karma Yöntem	Bilinmiyor	Tek İl	2-6 İl	6+ İl veya Ulusal
1988-2001	1	20	5	1	10	4	13
2002-2010	3	4	9	-	-	-	16
2011-2021	2	3	2	-	-	1	6

1988-2001 yılları arasında yapılan çalışmaların 20'si nicel yöntemle gerçekleştirilmiş, beş çalışmada karma yöntem ve bir çalışmada da nitel yöntem uygulanmıştır. Çalışmaların uygulandığı il sayısı dağılımına bakıldığında her üç dönemde de altı ve üzerinde ilde (genellikle her bir bölgeyi temsil eden birer il seçilmektedir) veya ulusal ölçekte araştırmalar yapıldığı görülmektedir. Bu da ulusal düzeyde politika geliştirmek isteyen Bakanlığın hedefleriyle uyumludur. 1998-2001 döneminde, tek ilde (çoğunlukla Ankara) yapılan 10 araştırma, iki ila altı il arasında uygulanan dört saha çalışması ve altı il veya daha fazla ilde gerçekleştirilen 13 saha araştırması bulunmaktadır. Saha araştırmalarında da ulusal ölçekte yapılan çalışmalara ağırlık verildiği görülürken bu çalışmalarda farklı yöntemler kullanılmıştır.

2002-2010 yılları arasında en çok uygulanan yöntem dokuz araştırmayla karma yöntemdir. Karma yöntemi dört araştırma ile nicel yöntem ve devamında üç araştırma ile nitel yöntem takip etmektedir. Bu yıllar arasında yapılan çalışmaların örneklem büyüklüğü ulusal çapta olmuştur. 16 saha araştırması altı il ve daha fazla ilde gerçekleştirilerek ulusal ölçekte uygulanmıştır. 2011-2021 yılları arasında üç nicel yöntem, iki nitel yöntem ve iki karma yöntem uygulanarak saha araştırmaları gerçekleştirilmiştir. Örneklem bazında incelendiğinde ise bir çalışmanın en az iki ili kapsadığı ve altı çalışmanın da en az altı ilde uygulandığı görülmektedir. Bu farklılık göstermektedir ki, 1990'larda yerel ölçekte de çalışmalar yapılırken ilerleyen yıllarda daha çok ulusal düzeyde ve standartlaştırılmış araştırmalar tercih edilmeye başlanmıştır.

Saha araştırmalarının temaları belirlenirken çalışmaların isimleri anahtar kelimeler doğrultusunda sınıflandırılmış, benzer konularda gerçekleştirilen araştırmalar daha iyi gruplandırma yapılabilmesi için aile, çocuk/genç, kadın, yaşlı, ekonomi, medya, şiddet, evlilik/boşanma, diğer (eğitim, sağlık, göç, hukuk, genel) başlıkları altında toplanmıştır. Tablo 4 incelendiğinde genel olarak aile üzerine odaklanan araştırmaların daha fazla olduğu görülmektedir. 1988-2001 yıllarında aile konusunda dokuz çalışma, kadın, evlilik/boşanma üzerine dört çalışma, diğer başlığı altında dört çalışma, çocuk ve gençlere dair iki çalışma ve medya, şiddet, yaşlı, ekonomi konuları kapsamında da birer çalışma yapıldığı görülmektedir. Çalışmalarda aile odağında kadın, çocuk/genç, yaşlı, medya, evlilik ve boşanma konuları çalışılmaktadır. 2002-2010 yıllarında arasında aile, ekonomi, çocuk/genç konularındaki çalışmalara ağırlık verildiği görülmektedir. Kadın, medya, yaşlı ve evlilik/boşanma konularında birer çalışma yer almıştır. 2011-2021 yılları arasında ise hem yapılan araştırma sayısı hem de tema sayısı giderek azalmış ve aile, çocuk/genç, kadın evlilik/boşanma konuları üzerinde yoğunlaşmıştır.

Tablo 4: Saha araştırmalarının temalara göre dağılımı

	Aile	Çocuk ve Genç	Kadın	Yaşlı	Ekonomi	Medya	Şiddet	Evlilik ve Boşanma	Diğer	Toplam
1988-2001	9	2	4	1	1	1	1	4	4	27
2002-2010	4	2	1	1	2	1	-	1	4	16
2011-2021	3	1	1	-	-	-	-	2	-	7

Her dönemde araştırma konuları arasında kendine yer bulan çocuk/genç ve evlilik/boşanma temalarının, aile konusunun temel meselelerinde yerini koruduğu görülmektedir. Bununla birlikte evlilik ve boşanma üzerine çalışmalar son dönemde oransal olarak artmıştır. 2010 sonrası dönemde temaların sayısı olarak azaldığı düşünülebilir ancak bu daha kapsamlı aile araştırmalarının içinde zaten yer bulmalarından kaynaklanıyor olabilir. Toplumsal dönemeçlerde de çalışma konuları farklılıklar göstermektedir. Belli dönemlerde çocuk ve ekonomi gibi konuların artması o dönemin ekonomik göstergelerinde değişim olduğunu göstermektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulmasıyla beraber ise çalışma alanları biraz daha aile, evlilik/boşanma ve çocuk konuları üzerinde yoğunlaşmış ve büyük ölçekli ulusal çalışmalar aracılığıyla politika ihtiyaçları giderilmeye çalışılmıştır.

Türkiye’de Ulusal Çapta Yapılan Nicel Aile Araştırmaları

Türkiye’de aile yapısına ilişkin ulusal çapta altı çalışma 1968, 1988, 2006, 2011, 2016 ve 2021 yıllarında gerçekleştirilmiştir. 1968 yılında yapılan çalışma aile çalışmalarına giriş niteliğinde olup soru ve kategorileri tam olarak belli değildir. Bu nedenle analizde 1988 ve sonrasında gerçekleştirilen araştırmaların soruları incelenmiştir. Zaman içerisindeki dönüşüm sorular üzerinden irdelenecektir. Bu sebeple, öncelikle araştırmalara dair kısa bilgiler verilerek mahiyetleri aktarılmaya çalışılacaktır.

Türkiye'nin aile yapısını ve aile ilişkilerini açıklamak için 1972 yılında Türkiye'de Aile Yapısı ve Nüfus Sorunları Araştırması yayımlanmıştır. 1968 yılında Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından saha çalışması gerçekleştirilen araştırma, aynı zamanda Türkiye'de gerçekleştirilen büyük ölçekli ilk aile araştırması niteliğini taşımaktadır. Araştırmada aile; köy, kasaba ve şehirlerdeki toplumsal oluşumlarla bağlantılı bir şekilde sosyoekonomik yapı içinde incelenmiştir. Türkiye'yi temsil eden örnekleme sahip olan çalışmada, 4.500 ev halkıyla görüşülmüş, köy ve kasaba soru kâğıdı (66 soru), ev halkı soru kâğıdı (30 soru), kadın soru kâğıdı (223 soru) ve erkek soru kâğıdı (223 soru) olmak üzere dört ayrı soru kâğıdı uygulanmıştır (Timur, 1972: 14).

Aile yapısı üzerine gerçekleştirilen ikinci kapsamlı araştırma olan Türk Aile Yapısı Araştırması'nın saha çalışması 1988 yılında uygulanmış ve 1992 yılında yayımlanmıştır. Çalışmanın amacı ülke genelini temsil edecek ayrıntılı ve tutarlı verilere ulaşmaktır (Atalay vd., 1992: 3). DPT tarafından saha çalışması gerçekleştirilen araştırmada, nicel yöntem kullanılmıştır. Büyük bir kısmı hane reislerine ve bir kısmı 12 yaş ve üzerindeki aile üyelerine sorulmak üzere 125 sorudan oluşan soru kâğıdı hazırlanmıştır. Türkiye genelinde 18.210 haneden bilgiler toplanmıştır.

Bu çalışmadan yaklaşık 20 yıl sonra 2006 yılında gerçekleştirilen Türkiye Aile Yapısı Araştırması (TAYA), aile yapısı çalışmalarının düzenli bir biçimde uygulanmasının başlangıcı olarak kabul edilmektedir. 2006 yılından itibaren aile yapısı araştırmaları her beş yılda bir düzenli olarak gerçekleştirilmektedir. Araştırmanın amacı, Türkiye'deki aile yapısını, ailedeki yaşam biçimlerini ve değer yargılarını belirlemektir (ASAGEM, 2014a: 14). 2006 yılında Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (ASAGEM) tarafından gerçekleştirilen araştırmada nicel yöntem kullanılmış ve 117 soru sorulmuştur. Saha araştırmasında 12.208 haneyle görüşmeler yapılmış, 18 yaş ve üzeri 24.647 bireyle görüşülmüş ve toplam 48.235 bireye dair bilgiler toplanmıştır (ASAGEM, 2014a: 16).

2011 Türkiye Aile Yapısı Araştırması, ASAGEM ve Ankara Sosyal Araştırmalar Merkezi (ANAR) tarafından gerçekleştirilmiştir. Çalışmada katılımcılara 131 soru yöneltilmiş ve 12.056 haneyle görüşülmüş, 44.117 kişinin bilgisine ulaşılmıştır (ASAGEM, 2014b: 18). 2016 yılında TÜİK ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesindeki Aile ve Sosyal Politikalar Genel Müdürlüğü tarafından Türkiye Aile Yapısı Araştırması gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada ise soru sayısı 150'yi bulmuştur. 17.239 hane ile görüşülmüş, 35.475 kişinin bilgisine ulaşılmıştır (AÇSHB, 2019: 6).

Son olarak 2021 yılında gerçekleştirilen Türkiye Aile Yapısı Araştırması'nda katılımcılara 170 soru yöneltilmiş, 22.780 haneden 42.046 kişinin bilgisine ulaşılmıştır. Araştırmalarda hane halkı özellikleri, evlilik, boşanma, aile içi ilişkiler, akrabalık ilişkileri, ailede çocuk ve çocuğa yaklaşım, aile ve toplum hayatına ilişkin algılar, sosyal ve kültürel faaliyetler ve yaşlılık olmak üzere farklı konu başlıkları altında bilgiler paylaşılmaktadır. Bu şekilde konu başlıklarının belirlenmiş olması boylamsal çalışmalarda karşılaştırma yapabilmeyi de kolaylaştırmaktadır.

Çalışmada, sorular üzerinden yapılan kodlama genel kabul gören başlıklar üzerinden oluşturulmuştur. Aile yapısına dair çalışmalara bakıldığında, 2016 yılında gerçekleştirilen çalışmaya kadar soruların belirli kategorilere ayrılma- dan sorulduğu görülmektedir. 2016 yılında hane halkı fert listesi, hane halkı soru formu ve birey soru formunda kategoriler altında sorular sorulmuştur. Kategoriler arasında konut özellikleri, gelir/tasarruf/borç, hane içi ilişkiler/iş paylaşımı/karar mekanizması, demografik/ekonomik/sosyal özellikler, evlilik, çocuklar, boşanma, sosyal algılar, aile/akrabalık ilişkileri, inanç/alışkanlıklar/ sosyal hayat ve yaşlılık beklentisi/yaşlılık yer almaktadır. 2021 yılında gerçekleştirilen araştırma da bu kategoriler doğrultusunda yapılmıştır. Tüm yıllarda gerçekleştirilen araştırmaların soruları aile içi ilişkiler, aile ve sosyal ilişkiler, bakım, boşanma, çalışma durumu, demografik bilgiler, eğitim, ekonomik durum, evlilik, konut özellikleri, memnuniyet, sağlık, sosyal güvence, sosyal hayat, sosyokültürel tutumlar başlıkları altında incelenmiştir.

Tablo 5: Araştırma yıllarına göre soruların tematik dağılımı

	1988		2006		2011		2016		2021	
Konu	Sayı	Pay (%)	Sayı	Pay (%)	Sayı	Pay (%)	Sayı	Pay (%)	Sayı	Pay (%)
Aile içi ilişkiler	14	11,7	21	18,8	24	20,7	22	15,2	26	15,2
Aile ve Sosyal ilişkiler	6	5,0	1	0,9	3	2,6	4	2,8	5	2,9
Bakım	1	0,8	2	1,8	4	3,4	10	6,9	5	2,9
Boşanma	1	0,8	3	2,7	3	2,6	5	3,4	10	5,8
Çalışma Durumu	10	8,3	4	3,6	2	1,7	5	3,4	25	14,6
Demografik Bilgiler	10	8,3	10	8,9	11	9,5	17	11,7	20	11,7
Eğitim	3	2,5	4	3,6	3	2,6	5	3,4	9	5,3
Ekonomik Durum	11	9,2	9	8,0	12	10,3	20	13,8	15	8,8
Evlilik	11	9,2	17	15,2	18	15,5	18	12,4	18	10,5
Konut Özellikleri	5	4,2	4	3,6	7	6,0	8	5,5	6	3,5
Memnuniyet	-	0,0	2	1,8	3	2,6	3	2,1	3	1,8
Sağlık	-	0,0	5	4,5	2	1,7	5	3,4	9	5,3
Sosyal Güvence	1	0,8	2	1,8	1	0,9	3	2,1	5	2,9
Sosyal Hayat	8	6,7	9	8,0	7	6,0	10	6,9	6	3,5
Sosyokültürel Tutumlar	39	32,5	19	17,0	16	13,8	10	6,9	9	5,3
Toplam	120		112		116		145		171	

Aile içi ilişkilere dair soruların araştırmadaki oranlarına bakıldığında, 1988 yılında %11,7'den 2011'de %20,7'ye çıkmıştır. 2016 yılında %5,5 bir düşüş yaşamış olmasına rağmen 2021'deki araştırmada %15,2 ile yaklaşık bir oranda

seyretmiştir. Aile içi ilişkilerin, aile araştırmalarının en temel konularından biri olduğunu bu yüksek oranlar da göstermektedir. Toplumsal dönüşüm açısından da 2000’li yılların başlarında aile içi iletişim, etkileşimde ve rollerde dönüşümlerin olduğu ifade edilebilir. Aile ve sosyal ilişkiler konusunda soru oranının 1988’de %5 iken sonraki yıllarda %2-3 bandında seyrettiği görülmektedir. Bu çerçevede düşünüldüğünde aile içi ilişkiler ve sosyal ilişkilere dair soruların 2021’de genel olarak azaldığı söylenebilir.

Boşanma ve evliliğe dair sorular birlikte incelendiğinde 1988’den 2021’e gelen süreçte boşanmalara dair soru oranı %0,8’den %5,8’e yüksek bir artış gösterirken evliliğe dair soru oranlarının %15,5 ile 2011’de zirveye çıktığı 2021 yılında ise %10,5’e düştüğü görülmektedir. Boşanma konusu önceki yıllarda konuşulmaktan kaçınılan bir konu iken günümüzde araştırmalarda düzenli sorulan bir konu hâline gelmiştir. Bu durum son yıllarda hızla artan boşanma oranlarının araştırma sorularına yansımaları şeklinde de yorumlanabilir. Devletin, artan boşanma eğilimine karşı politikalar geliştirmek için veri toplama çabasını yansıtmaktadır. Bununla birlikte evliliğe dair sorularda ise azalma görülmektedir.

Demografik bilgilerdeki soru çeşitliliğinin oranı 1988 yılından 2021 yılına kadar %3’ten fazla artmıştır. Demografik bilgilerde yaş, cinsiyet, eğitim gibi sorular sorulmaktadır. Yıllar içerisinde medeni duruma dair sorulan soruya sunulan seçenekler artmıştır. Bu sorudaki değişim toplumsal dönüşümün ve değişen aile yapısının da bir göstergesidir. 1988 yılında kategoriler hiç evlenmemiş, evli, eşi ölmüş, boşanmış ve ayrı yaşayan şeklindedir. 2006’da birlikte yaşam kategorisi eklenmiş ve ayrı yaşayan ifadesi evli fakat ayrı yaşayan şeklinde detaylandırılmıştır. 2011 yılında 1988’deki kategorilere geri dönmüştür. 2016 yılında 2006 yılına ek olarak evli kategorisi yalnızca dinî nikâhlı, yalnızca resmî nikâhlı ve evli fakat ayrı yaşayan olmak üzere üçe ayrılmıştır. 2021’de ise hem resmî hem de dinî nikâh kategorisi eklenmiştir. Medeni durum kategorilerindeki bu değişim toplumsal dönüşümün araştırma üzerindeki etkisine dair güzel bir örnektir. Bir taraftan farklı birlikteliklerin ortaya çıkması bir taraftan da AK Parti iktidarında toplumsal bir gerçeklik olarak dini nikâhın da politika yapımında dikkate alınması bu sorunun kategorilerindeki çeşitliliği arttırmıştır.

Eğitim soruları iki katı oranında artış göstererek daha detaylı hâle gelmiştir. Çocuk eğitiminin öneminin artması, eğitimin diğer konular üzerindeki etkileri ve eşitsizlikler ile doğrudan ilişkisi bu konunun araştırmalarda daha sık gündeme gelmesine neden olmuştur. Sağlıkla ilgili sorularda oran %4,5’ten %5,3’e

yükselmiştir. Sağlık sektörünün gelişmesi, tanıların daha kolay koyulması, yaşlı nüfusun artması, devlet tarafından evde bakım hizmetleri sunulması, sağlık alanında yapılan yardımların artması gibi gelişmelerin soru sayısındaki artışta etkisi olabilir. Aile, sadece duygusal bir birliktelik olarak değil, devletin evde bakım hizmeti politikalarıyla birlikte sosyal hizmetlerin ve bakımların sağlandığı bir yapı olarak da görülmeye başlanmıştır.

Sosyal güvence temalı soru sayısındaki artış yıllar içinde sosyal devlet ve sosyal güvenlik kurumlarının önem kazanmasıyla ilgili olabilir. Çalışma durumu sorularının payına bakıldığında %8,3'ten %14,6'ya yükseldiği görülmektedir. İstihdam sorunlarının olması, ne eğitimde ne de istihdamda olan genç nüfus oranının artması, çalışma ve çalışmama durumlarının nedenlerinin araştırılması, hem sosyal hem aile içi ilişkilerin şekillenmesinde rol oynaması gibi sebeplerden dolayı sorularda artış olduğu ifade edilebilir.

2021 yılında evlilikle ilgili “Son evliliğinizde aşağıdaki törenler ve uygulamalar yapıldı mı?” sorusuna verilen cevaplar arasında başlık parası verme/alma cevabı varken, diğer yıllarda bu, “Evliliğinizde başlık parası verildi mi?” şeklinde ayrı bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Sadece 2021 yılında soruya verilen cevaplar arasında bir seçenek olarak sunulmaktadır.

1988 yılında sorulan sorular daha çok gündelik yaşam pratikleri üzerinden ilerlemektedir. Sofra kültürü, misafir ağırlama, ayrı veya birlikte oturma, miras paylaşımı, sahip olunan elektronik eşyalar gibi sorular sorulmaktadır. Çocuklara dair olan sorularda da çocukların fikirlerinin ön planda olduğu bir anlayış yerine, ebeveynlerin çocuklarının nasıl yaşayacaklarına dair fikirleri bulunmaktadır. “Çocuğunuz eğitimi hangi seviyeye kadar devam ettirmeli?”, “Çocuğunuzun evliliğine siz mi karar verirsiniz?”, “Çocuğunuzun evindeki eşyalar ne tarz olmalı?” gibi sorular üzerinden incelenmektedir. Diğer yıllardaki çalışmalarda benzer soru tiplerine rastlanmamaktadır.

2006 yılında ilk kez koruyucu aile konusuna ilişkin sorular sorulmuştur. Koruyucu aile olmak isteyenlere hangi koşullarda bunu istedikleri, istemeyenlere ise neden istemedikleri sorulmuştur. 2011 yılında koruyucu aileye dair sorular çıkarılmış, bunun yerine evlat edinilmiş bir çocuğun olup olmadığı, evlat edinilen veya nüfusa kayıtlı çocuğun akraba olup olmadığı sorulmuştur. 2016 yılında “Koruyucu aile olmak ister misiniz?” sorusu yeniden eklenmiştir. Katılımcılara ayrıca çocuklarla ilgili bir sorun yaşanması durumunda yardım almayı düşünüp düşünmedikleri ve bu yardımı nereden/kimden alacakları sorulmuştur. 2021 yılında koruyucu aileye ilişkin soru tekrar çıkarılmış, ka-

tılımcılara yalnızca evlat edinilmiş çocuklarının olup olmadığı sorulmuştur. Koruyucu aile sorularının zaman zaman eklenip zaman zaman da çıkarılması, devletin sosyal hizmet politikalarında alternatif bakım modellerinin araştırıldığına göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Önceki yıllarda çocuklara verilen ceza sorusu bulunurken bu dönemde ayrıca çocuklara verilen ödül sorusu da eklenmiştir. Buna ek olarak çocuğu olmayanlara çocuk sahibi olmama nedenleri sorulmuştur. Yeni sorular arasında, katılımcıların çalıştıkları kurumda kreş olup olmadığı ve varsa bu destekten yararlanıp yararlanmadıkları yer almıştır. Kreş sorusu çalışan kadınların yaşadıkları iş-yaşam dengesine dair sorunlara bir çözüm arayışı olarak meselenin kurumsal bağlamda ele alınmaya başlandığını göstermektedir.

Sadece 2006 yılında katılımcılara “Sizce toplumda aile ilişkileri ne yöne gidiyor?” sorusu sorulmuştur. Aynı zamanda sadece bu yılda sorulan ve diğer yıllarda sorulmayan Avrupa Birliği’ne dair bir soru vardır. Soru “Türkiye’nin AB’ye üye olmasının aile yapısını ne yönde etkileyeceğini düşünüyorsunuz?” şeklindedir. Küreselleşmenin aile üzerindeki etkisinin araştırılması için sorulan sorulardan biridir. Bu tarz aile araştırmalarında çok sık karşılaşılmayan bir soru olarak değerlendirilmektedir. Bir diğer soru da 2016 yılında sorulan iletişim kurma sorusudur. “Ev dışında ailenizden olmayan insanlarla en çok hangi dilde konuşuyorsunuz?” sorusu sorulmuş ve cevaplar arasında Kürtçe, Zazaca, Ermenice, Rumca, Çerkezce, Arapça, Farsça, Romence, İngilizce, Lazca, Pomakça gibi dil seçenekleri sunulmuştur. Bu soru üzerinden çok kültürlülük meselesinin toplumsal yansıması ele alınmaya çalışılmıştır. Soruların veya kategorilerin yıllar içinde değişmesi, çıkarılan bazı soruların bir sonraki araştırmada tekrar kullanılması, bazı araştırmalarda tek seferlik soruların sorulması gibi soru kâğıtlarının sürekli değişmesi bir taraftan değişen toplum ve aile yapısı ile ilgiliyken bir taraftan da soru hazırlamada çok sistemli bir gerçeğin olmamasıyla alakalı olabilir.

Sosyo-kültürel tutumlar üzerine sorulan soruların oranı 1988 yılında %32,5 iken 2021’e kadar düzenli olarak düşerek %5,3’e gerilemiştir. Bu soru öbeğinin çok genel bir başlık olması nedeniyle zaman içinde sosyo-kültürel tutumların diğer konular üzerinden sorulmaya başlandığı düşünülebilir. Bununla birlikte TÜİK’in araştırma sayısının artması, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının sosyo-kültürel tutumlar üzerine farklı araştırmalar yapması bu soru öbeğine dair soru ihtiyacını azaltmış olabilir.

Sonuç

Bu çalışmada, ailenin sosyolojik tanımına katkı sunulması hedeflenmiş; ayrıca kamu kurumları tarafından üretilen çalışmalardan yola çıkarak toplumsal dönüşüm ve kamunun aileye yaklaşımı incelenmeye çalışılmıştır. Geleneksel olarak yapısal (çekirdek ve geniş aile gibi) ve işlevsel (üreme veya ekonomik iş birliği) tanımlarla sınırlandırılan aile kavramı, araştırma bulguları ışığında ilişkisel ve dinamik bir ağ olarak yeniden tanımlanmıştır. Bu tanım, aileyi yalnızca aynı haneyi paylaşan bireylerden oluşan bir birim olarak değil; duygusal ve ekonomik sorumluluk, toplumsal tanınma ve hukuki bağlarla şekillenen, zaman içinde dönüşen bir ilişkiler bütünü olarak kavramsallaştırmaktadır. Devlet araştırmaları, haneye dayalı yapısal tanımların ötesine geçerek aile içi roller, akrabalık bağları ve toplumsal destek mekanizmaları gibi ilişkisel dinamikleri görünür kılmıştır.

Araştırma bulguları, devletin aile politikalarında ve bilgi üretiminde üç temel dönem dikkate alınarak yorumlanmıştır: 1988-2001 döneminde, araştırmaların ağırlıklı olarak betimleyici ve kitap odaklı olduğu, aile ve kadın temalarının ön planda tutulduğu görülmüştür. 2002-2010 döneminde, karma yöntemlerin ve ulusal ölçekli çalışmaların arttığı, stratejik planlar ve kurumsal politikaların öne çıktığı tespit edilmiştir. Kitaplar ve saha araştırmaları dikkate alındığında 2011-2023 döneminde yayın ve araştırma sayısında düşme olmuş, buna paralel olarak tematik daralma yaşanmış; aile, evlilik/boşanma ve çocuk odaklı araştırmalar öncelik kazanmıştır. Buna karşılık kadın ve göç gibi konuların yayınlarda geri planda kaldığı gözlemlenmiştir.

Nicel ağırlıklı araştırmalar incelendiğinde aile içi ilişkiler, boşanma dinamikleri, çalışma ve ekonomik durum ve bakıma dair soruların giderek çeşitlendiği görülmektedir. Bununla birlikte aile yapısındaki değişmeye ve yeni meydan okumalara paralel olarak bazı konuların araştırmalarda daha çok yer bulduğu söylenebilir. Ayrıca, soru sayısı da ulusal çapta yapılan aile yapısı araştırmalarında artmıştır. Aile vurgusunun giderek arttığı 2010'lu yıllarda buna tezat olarak araştırma sayısı azalmış, çok çeşitli küçük nitel veya karma desenli araştırmalardan ziyade büyük ölçekli ulusal düzeyde yapılan nicel araştırmalara odaklanılmıştır. Bu araştırmalarda kullanılan sorular ve kategorilerin değişen toplumsal yapıya ve kamu otoritesinin önceliklerine göre yeniden yapılandırıldığını söylemek mümkündür.

Sonuç olarak Türkiye'de aile araştırmaları, devletin politik öncelikleri ve toplumsal normlarla şekillenmekte, ancak aynı zamanda küresel dinamikler ve dijital dönüşümün etkisiyle geleneksel tanımları zorlamaktadır. Ailenin

ilişkisel ve dinamik bir olgu olarak kavranması, gelecek çalışmalar için daha kapsayıcı ve esnek bir teorik zemin sunmaktadır; devlet politikalarının ve araştırmaların da toplumsal öncelikler ve ailenin değişen ihtiyaçlarına önem vermesi oldukça önemlidir. Önümüzdeki yıllarda yapılacak olan mütevazı çalışmalar veya ulusal ölçekli büyük nicel çalışmaların hassasiyetle kurgulanması ailenin değişen ihtiyaçlarına bilimsel çözümler getirmeyi ve toplumsal refahı artırmayı sağlayabilir.

Kaynakça

- Akın, M. H. (2019). Sosyal etkileşim ve sosyal benlik kaynağı olarak aile. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 3(1), 1-14.
- Akın, M. H. (2012). Türkiye’de muhafazakârlığın direnme odağı olarak aile. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 8(31), 3-20.
- Akın, M. H., Tüfekçioğlu, E. B. & Ergün, A. F. (2025). Türk ailesinde çocuğun anlam ve değeri: Türkiye aile yapısı araştırmasında eğilimler ve yönelimler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Aile Özel Sayısı “Koruyucu Aile Hizmetleri” Cilt 2, 480-511.
- ASAGEM. (2014a). *Türkiye aile yapısı araştırması 2006*. Ankara: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- ASAGEM. (2014b). *Türkiye aile yapısı araştırması 2011*. Ankara: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Atalay, B., Konaş, Y. M., Beyazıt, S., & Madenoğlu, K. (1992). *Türk aile yapısı araştırması*. DPT Yayın ve Temsil Dairesi Başkanlığı Yayın ve Basım Şube Müdürlüğü.
- Aysan, M. F. (2018). Between risks and opportunities: Social policies in contemporary Turkey. In *Turkish economy: Between middle income trap and high income status* (pp. 101-120). Cham: Springer International Publishing.
- Aysan, M. F. (der. 2022). *Türkiye’de nüfus ve toplum*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi. 978-625-8260-00-7
- Aysan, M. F. & Aysan, U. (2021). Institutions and individuals: Social policies in contemporary Turkey. In *Social policy in the Islamic world* (pp. 137-157). Cham: Springer International Publishing.
- Beaujot, R. (1999). *Earning and caring in Canadian families*. University of Toronto Press.
- Buğra, A. (2012). *Kapitalizm, yoksulluk ve Türkiye’de sosyal politika*. İletişim Yayınları.
- Canatan, K. & Yıldırım, E. (2013). *Aile sosyolojisi*. 4. baskı, Açılım Kitap.
- Cooley, C. H. (1909). *Social organization: A study of the larger mind*. Charles Scribner’s Sons.
- Dere, İ. Ecer, B. (2025). Türkiye’de aile tarihi çalışmalarının yüzyılı: Bibliyografik bir analiz (1924-2024). *ABAD*, 8(15), 203-232.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (1989). *Türk aile yapısı özel ihtisas komisyonu raporu*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.

- Dikeçligil, B. & A. Çiğdem (1991). *Aile yazıları 1-5*. Ankara: Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Engels, F. (2001). *The origin of the family, private property and the state*. Wellred Books. (orijinal çalışma basım tarihi 1884).
- Esping-Andersen, G. (2002). A child-centered social investment strategy. In G. Esping-Andersen et al. (Eds.), *Why We Need a New Welfare State* (pp. 26-67). Oxford: Oxford University Press.
- Firestone, S. (1970). *The dialectic of sex: The case for feminist revolution*. William Morrow and Company.
- Foucault, M. (1978). *The history of sexuality, Volume I: An introduction*. Random House.
- Fraser, N. (1989). *Unruly practices: Power, discourse and gender in contemporary social theory*. University of Minnesota Press.
- Giddens, A. (1985). *The nation-state and violence*. University of California Press.
- Giddens, A. (1992). *The transformation of intimacy: Sexuality, love and eroticism in modern societies*. Stanford University Press.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2025). *Nüfus ve sağlık araştırmaları serisi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Yayınları. https://hips.hacettepe.edu.tr/tr/menu/nufus_ve_saglik_arastirmalari_seris-28
- Hemerijck, A., Ronchi, S. & Plavgo, I. (2023). Social investment as a conceptual framework for analysing well-being returns and reforms in 21st century welfare states. *Socio-Economic Review*, 21(1), 479-500.
- Hill, K. R., Walker, R. S., Bozicević, M., Eder, J., Headland, T., Hewlett, B., Hurtado, A. M., Marlowe, F., Wiessner, P. & Wood, B. (2011). Co-residence patterns in hunter-gatherer societies show unique human social structure. *Science* (New York, N.Y.), 331(6022), 1286-1289.
- Kandiyoti, D. (2016). *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar: Kimlikler ve toplumsal dönüşümler*. Metis Yayınları.
- Kınalızâde Ali Çelebi. (2012). *Ahlak-ı ala'i*, 2. baskı, Klasik Yayınları. (orijinal çalışma basım tarihi 1564).
- Mitchell, J. (1971). *Woman's estate*. Pantheon Books.
- Murdock, G. P. (1949). *Social structure*. The Macmillan Company.
- Orloff, A. (1996). Gender in the welfare state. *Annual Review of Sociology*, 22(1), 51-78.
- Özipek, B. B. (2004). *Muhafazakârlık*. Ankara: Liberte.
- Parsons, T. (1955). The American family: Its relations to personality and to the social structure. T. Parsons & R. F. Bales (Eds.), *Family, socialization and interaction process* (pp. 3-33). Free Press.
- Stacey, J. (1996). *In the name of the family: Rethinking family values in the postmodern age*. Beacon Press.
- Stacey, J. (1998). *Brave new families: Stories of domestic upheaval in late-twentieth-century America*. University of California Press.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Müdürlüğü. (2019). *Türkiye aile yapısı araştırması 2016*. Ankara: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.

- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Müdürlüğü. (2025). Araştırmalar. <https://www.aile.tr/athgm/yayin-kaynak/arastirmalar/>
- Tilly, C., & Tilly, C. (1998). *Work under capitalism*. Westview Press.
- Timur, S. (1972). *Türkiye’de aile yapısı*. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Yayınları.